29/10/2019

«Ο Παρθενώνας του βυθού»

/ Παιδεία και Πολιτισμός

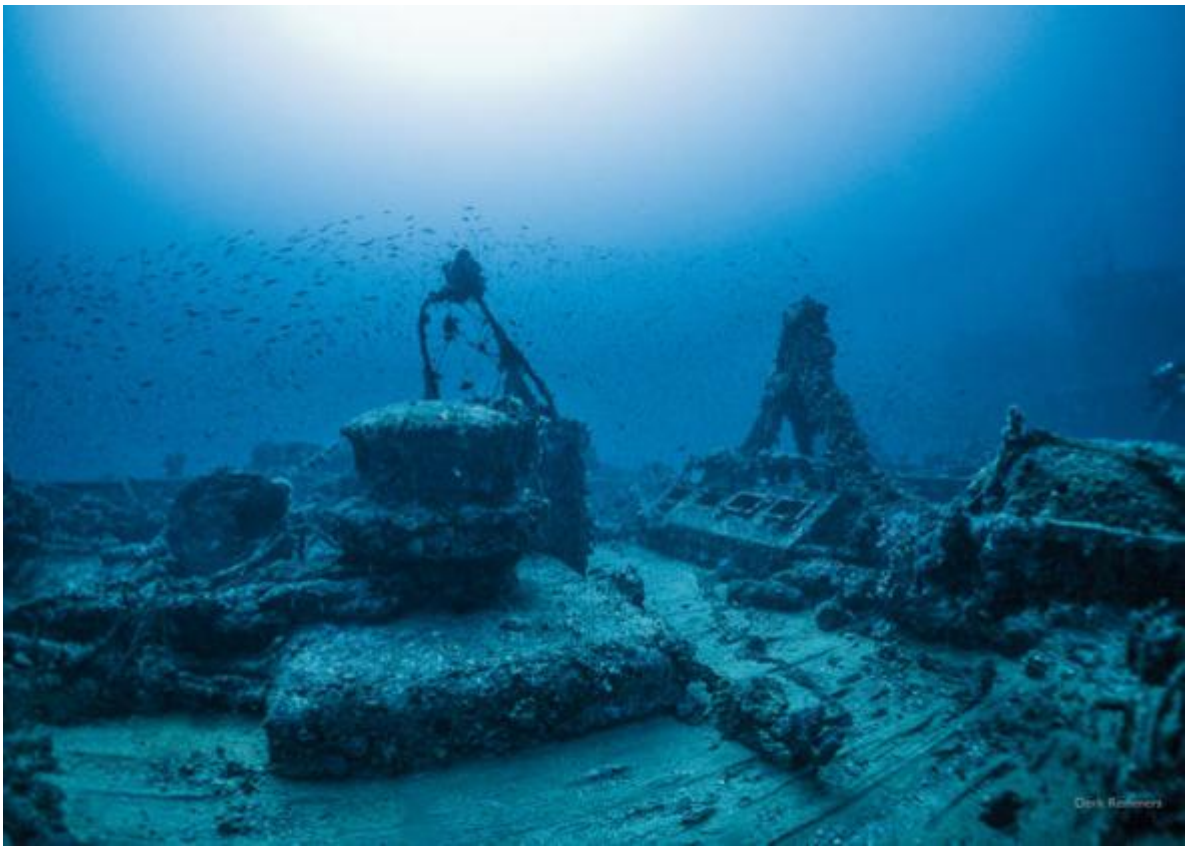

Αν θα έπρεπε να φανταστεί κανείς μια θάλασσα σπαρμένη από ναυάγια, δεν θα χρειαζόταν να πάει και πολύ μακριά. «Αρκεί να λάβει υπόψη του κανείς πως μόνο στην περιοχή των Φούρνων έχουμε εντοπίσει 58 τέτοια ναυάγια» λέει στο ΑΠΕ – ΜΠΕ η προϊσταμένη της Εφορείας Ενάλιων Αρχαιοτήτων Παρή Καλαμαρά. Αλλά πόσα από αυτά είναι επισκέψιμα;

Σε αυτό το ερώτημα της πρόσβασης βρίσκεται και το τελευταίο μεγάλο στοίχημα της υπηρεσίας που διευθύνει. Η δημιουργία των λεγόμενων «υποβρύχιων μουσείων», όπου οι επισκέπτες θα μπορούν να καταδύονται για να απολαύσουν ένα από τα πιο μυστηριώδη κεφάλαια της Ιστορίας, μπορεί να γίνει σύντομα πραγματικότητα. Πώς βυθίστηκαν όλα αυτά τα καράβια; Κάτω από ποιες συνθήκες; Ήταν πολεμικά ή εμπορικά; Τι μας λένε για την ταυτότητά τους τα ευρήματα;

Το πρώτο μουσείο που θα ανοίξει πιλοτικά τις πόρτες του το ερχόμενο καλοκαίρι είναι αυτό της Περιστέρας στις Βόρειες Σποράδες και τα τρία του Παγασητικού. Αλλά για να φτάσει κανείς σε ένα τόσο πλήρες ναυάγιο ώστε να χαρακτηρίζεται

αρχαιολογικό θαύμα ή, έστω και με κάποια δόση υπερβολής, «Παρθενώνας του βυθού», θα πρέπει να ξεκινήσει από το 2005 όταν για πρώτη φορά νομιμοποιήθηκαν οι καταδύσεις αναψυχής. «Εκεί γίνεται για πρώτη φορά αναφορά στην έννοια των θαλάσσιων καταδυτικών πάρκων και στην πιθανότητα δημιουργίας υποβρύχιων μουσείων» πληροφορεί το ΑΠΕ-ΜΠΕ η Παρή Καλαμαρά. «Έως τότε οι καταδύσεις αναψυχής ήταν απαγορευμένες» προσθέτει.

Επικεφαλής της Εφορείας Ενάλιων Αρχαιοτήτων από τον Φεβρουάριο του 2018, η ίδια έκανε πρόσφατα τις πρώτες της καταδύσεις. «Όταν μιλάμε για επισκέψιμους ενάλιους χώρους, μιλάμε για μέσα βάθη, δηλαδή έως τριάντα μέτρα» διευκρινίζει. Αυτός όμως δεν είναι ο μόνος όρος. Ο νόμος όρισε πως καμία κατάδυση ιδιώτη δεν θα μπορούσε να γίνει χωρίς τη συνοδεία φυλάκων αρχαιοτήτων ή αρχαιολόγων.

Θα έπρεπε ωστόσο να περάσουν τουλάχιστον άλλα οκτώ χρόνια από το 2005 για να καθοριστεί ποιοι ενάλιοι χώροι είναι επισκέψιμοι. Οι χώροι αυτοί καθορίστηκαν από το 2012 έως το 2015, ενώ φέτος χαρακτηρίστηκαν επισκέψιμα άλλα τέσσερα ναυάγια.

«Μια ομάδα οκτώ ναυαγίων έχουμε στον Παγασητικό Κόλπο και την περιοχή της Αλοννήσου, μια δεύτερη επτά ναυαγίων μεταξύ Λαυρίου και Μακρονήσου και μια τρίτη στη Μεθώνη της Μεσσηνίας, όπου ένα από αυτά βρίσκεται στον ιστορικά φορτισμένο χώρο της Ναυμαχίας του Ναβαρίνου. Αυτές οι τρεις περιοχές μπορούν να γίνουν επισκέψιμες» λέει στο ΑΠΕ-ΜΠΕ η κ. Καλαμαρά.

Μια επίσκεψη ωστόσο, κάθε άλλο παρά απλή είναι. Από τα ναύδετα, όπου θα δένουν τα πλοιάρια των επισκεπτών έως το προσωπικό που θα επιφορτιστεί να τους συνοδεύει, υπάρχουν πολλά ακόμη να γίνουν. Στο μεταξύ μπορεί να αφήσει κανείς τη φαντασία του να τρέχει στον ψηφιακό χάρτη, όπου οι καταδύτες αρχαιολόγοι έχουν τοποθετήσει τις θέσεις των ναυαγίων. Ο Τηλέγραφος, ο Γλάρος και ο Κίκυνθος στον Παγασητικό Κόλπο. Η Περιστέρα, ο Τσέλιος, ο Αγιος Πέτρος, η Φαγγρού και η Σκαντζούρα στις Βόρειες Σποράδες.

Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις, τα βυθισμένα πλοία δανείστηκαν τα ονόματά τους από τις γεωγραφικές θέσεις. Αλλά ποιας εποχής είναι όλα αυτά τα ναυάγια; «Όλων», απαντά η κ. Καλαμαρά. «Έχουμε ναυάγια ακόμη και της προϊστορικής εποχής και φυσικά της κλασικής, της υστερορωμαϊκής, της βυζαντινής, αλλά και πολύ πιο πρόσφατα».

Ο πιο ασφαλής οδηγός για να τοποθετηθεί στον χρόνο ένα πλοίο είναι το φορτίο του. Το ναυάγιο της Περιστέρας συνιστά ένα πραγματικό αρχαιολογικό θαύμα ακριβώς επειδή διαθέτει μια σπάνια συγκέντρωση αμφορέων οι οποίοι, σύμφωνα με

την Παρή Καλαμαρά, μετέφεραν κρασί, λάδι ή παστά. Το ίδιο στοιχείο μαρτυρά ακόμη και τη διαδρομή που έκανε το πλοίο πριν καταλήξει στον βυθό.

Μνημείο, λέει ακόμη η ίδια στο ΑΠΕ-ΜΠΕ, είναι κάθε βυθισμένο πλοίο ή αεροσκάφος που έχει συμπληρώσει 50 χρόνια ζωής στον βυθό. επομένως Μνημεία θεωρούνται τα πολεμικά πλοία των δυο παγκοσμίων πολέμων, αλλά και το εμπορικά ή τα επιβατικά που έγιναν για ναύτες και ταξιδιώτες υγρός τάφος.

Πολλά από αυτά τα πλοία βρίσκονται βυθισμένα σε πολύ μεγαλύτερα βάθη, τα οποία είναι απαγορευτικά για οποιονδήποτε δύτη. Για εκείνα πάλι που έχουν ανακηρυχθεί επισκέψιμα, θα χρειαστεί ένας υποβρύχιος συντονισμός που ξεκινάει από την υποβρύχια διαδρομή και φτάνει έως την ασφάλεια των επισκεπτών. Στην κατάδυση βρίσκει κανείς έναν αρχαιολογικό θησαυρό αμφορέων, πιθαριών, αγγείων, κιόνων, σαρκοφάγων και άλλων αντικειμένων ακόμη ξεχωριστή θέση στα οποία κατέχουν οι άγκυρες. Ένα από τα πιο γνωστά ναυάγια είναι στα νερά της Κρήτης. Εκεί αναπαύεται από τον 17ο αιώνα το «Λατερέζ». «Τα βασικά τεκμήρια των πολεμικών πλοίων εκείνης της εποχής είναι τα κανόνια» λέει στο ΑΠΕ-ΜΠΕ η Πάρη Καλαμαρά. Αν θα έπρεπε να δώσει κανείς το στίγμα της Εφορείας Ενάλιων Αρχαιοτήτων θα έλεγε πως πρόκειται για μια υπηρεσία καταδυόμενων αρχαιολόγων. Ένας από τους πλέον έμπειρους είναι ο Γιώργος Κουτσουφλάκης. Δύτης από τα 16 του χρόνια, ο ίδιος οδηγήθηκε στην επιστήμη της Αρχαιολογίας ακριβώς από τον υποβρύχιο κόσμο. «Η πρώτη μου επαφή με τα ναυάγια ήταν μια αποκάλυψη» λέει στο ΑΠΕ-ΜΠΕ. «Ένα ναυάγιο είναι πολλά πράγματα μαζί. Είναι ένας τόπος τραγωδίας, αλλά και ένας τόπος μνήμης. Βρίσκεται σε ένα σημείο που δεν είναι φιλικό στον άνθρωπο, αν δεν είναι πολλές φορές εχθρικό. Έχεις την αίσθηση της περιπέτειας, της Ιστορίας, της σπάνιας ευκαιρίας να βλέπεις κάτι τόσο αθέατο» συμπληρώνει.

Για τον ίδιο ωστόσο, έναν καταδύτη αρχαιολόγο που έχει βουτήξει σχεδόν σε ολόκληρη την Ελλάδα, η δυνατότητα της επίσκεψης στα υποβρύχια μουσεία είναι ένα όνειρο ζωής. «Ο πλούτος είναι απίστευτος. Να φανταστείτε ότι έχουμε χαρτογραφήσει μόλις το 5%» λέει ακόμη. Μα μπορεί να υπάρχουν και άλλα τόσο καλοδιατηρημένα ναυάγια όπως αυτό της Περιστέρας, όπου η διάταξη των χιλιάδων αμφορέων του δίνει ακόμη και την πληροφορία πως το μήκος του πλοίου έφτανε τα 25 μέτρα; «Είναι βέβαιο» απαντά. «Αλλά βρίσκονται πιθανότατα σε πολύ μεγαλύτερα βάθη».

Το υποβρύχιο μουσείο της Περιστέρας στο μεταξύ ετοιμάζεται να ανοίξει σε λίγους μήνες τις πύλες του. Έως τότε μπορεί να επισκεφθεί κανείς το κέντρο ενημέρωσης της Αλοννήσου. Εκεί τον περιμένει ένα ζευγάρι γυαλιά για να βυθιστεί στον μαγικό κόσμο των ναυαγίων χάρη σε μια εφαρμογή τρισδιάστατης

αναπαράστασης. Η εικονική αυτή κατάδυση είναι η πρώτη γεύση μιας πραγματικότητας που σύντομα θα αποκτήσει σάρκα και οστά.